

ความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานไปทำงานต่างประเทศ Household Security of Isan Migrant Workers Working Abroad

ปิยพงษ์ บุญกว้าง¹ และ ดุษฎี आयวัฒน์²
Piyapong Boonkwang¹ and Dusadee Ayuwat²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีต่อความสัมพันธ์ความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ในพื้นที่วิจัย 3 จังหวัด คือ ตำบลพังงู อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ตำบลพระยืน อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น และตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลระดับครัวเรือนด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 428 ครัวเรือน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และค่าไค-สแควร์ (Chi-square)

ผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่มีความมั่นคงของครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 62.20) มีเพียงร้อยละ 33.40 เท่านั้นที่มีความมั่นคงของครัวเรือนในระดับสูง มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจในระดับปานกลาง (ร้อยละ 77.80) มีความมั่นคงด้านสังคมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 53.50) มีความมั่นคงด้านการศึกษาในระดับสูง (ร้อยละ 49.80) มีความมั่นคงด้านสุขภาพในระดับสูง (ร้อยละ 68.90) และปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือนและปัจจัยด้านแรงงานมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อความมั่นคงของครัวเรือนแต่เป็นความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ

คำสำคัญ : แรงงานย้ายถิ่น ; ความมั่นคงของครัวเรือน ; ครัวเรือนของแรงงาน

ABSTRACT

This study aimed: 1) to investigate security of Isan migrant workers' household while they worked abroad, and 2) to examine factors related to Isan migrant workers' household security while they worked abroad. The study was conducted using the quantitative research method in three provincial areas, namely 1) Pung-ngu sub-district in Nong-han district, Udon Thani province, 2) Phra Yuen sub-district in Phra Yuen district, Khon Kaen province, and 3) Khokmang-ngoi sub-district in Khonsawan district, Chaiyaphum province. Data at household level were collected through structured interview technique from 428 households. The data were analyzed using descriptive statistics and a Chi-square test.

The study results indicated that out of 100 Isan migrant workers' households, 62.20% had their household security at moderate level; while only 33.40% of them had their household security at high level. Of them, 77.80% had economic security at moderate level; 53.50% had social security at moderate level; 49.80% had educational security at high level; and 68.90% had health security at high level. The factors of household characteristic and of labor had significantly rather low relationship with household security at the .05 level.

Keywords : Migrant Workers ; Household Security ; Workers' Household

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Graduate Student in Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์การย้ายถิ่นของแรงงานไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะแรงงานอีสานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศจากสถิติผู้ยื่นความประสงค์ไปทำงานต่างประเทศปี พ.ศ.2556 มีถึง 132,442 คน เป็นเพศชาย 102,605 คน คิดเป็นร้อยละ 77.47 และเพศหญิง 29,837 คน คิดเป็นร้อยละ 22.53 (สำนักงานบริหารแรงงานไปทำงานต่างประเทศ, 2556) ผลกระทบจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยพบว่า มีทั้งผลกระทบทางด้านบวกและด้านลบ ทั้งนี้เป็นผลมาจากตัวแรงงานในด้านของพฤติกรรมการทำงาน การใช้ชีวิตในถิ่นปลายทาง รวมถึงครัวเรือนในถิ่นต้นทาง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของครัวเรือนของแรงงาน การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมทุกระดับ ผลจากการพัฒนาประเทศในยุคแรกได้ก่อให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในเขตเมืองที่พบว่าความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น ในขณะที่ความเจริญในเขตเมืองมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางตรงกันข้ามกลับพบว่า ภาคเกษตรกรรม ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของประเทศกลับล้มเหลว เพราะจำนวนผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ลดลงเรื่อยๆ นอกจากนั้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน ฯลฯ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองเกิดได้ง่ายขึ้น แบบแผนของการย้ายถิ่น ในยุคแรกเป็นไปเพื่อการหางานทำในเขตพื้นที่เมืองหลักของประเทศ ในยุคต่อมาแบบแผนการย้ายถิ่นจึงมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น โดยในปัจจุบันพบว่ามีรูปแบบการย้ายถิ่นทั้งในภาคเดียวกัน ระหว่างภาค ต่างประเทศ เข้ามาและย้ายถิ่นออกต่างประเทศโดยมีเป้าหมาย ที่แตกต่างกันออกไป (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) จากการศึกษาเอกสารพบว่า ประเทศไทยมีปรากฏการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศเพิ่มขึ้น จากสถิติของผู้ยื่นความประสงค์ไปทำงานต่างประเทศในรอบ 4 ปี พบว่า ปี 2553 มี 129,462 คน ปี 2554 มี 130,511 คน ปี 2555 มี 129,529 คน โดยผู้ยื่นความประสงค์ไปทำงานต่างประเทศปี พ.ศ.2556 มีถึง 132,442 คน เป็นเพศชาย 102,605 คน คิดเป็นร้อยละ 77.47 และเพศหญิง 29,837 คน คิดเป็นร้อยละ 22.53 (สำนักงานบริหารแรงงานไปทำงานต่างประเทศ, 2556) เนื่องจากรายรับที่ได้จากการทำงานในต่างประเทศมักสูงกว่าการทำงานในประเทศและแรงงานไทยได้นำเงินเข้าสู่ประเทศจำนวนมากเฉลี่ยถึงปีละ 66,161.10 ล้านบาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556)

ผลกระทบจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยพบว่า มีทั้งผลกระทบทางด้านบวกและด้านลบ ทั้งนี้เป็นผลมาจากตัวแรงงานในด้านของพฤติกรรมการทำงาน และการใช้ชีวิตในถิ่นปลายทางตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานโดยตรง ดังการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยพบว่า การที่แรงงานไทยจะประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการทำงาน และพฤติกรรมการใช้ชีวิตในถิ่นปลายทางของแรงงานเป็นสำคัญ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2557) โดยชี้ให้เห็นว่าแรงงานไทยที่ไปทำงานในต่างประเทศแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มแรก เป็นแรงงานที่ได้งานดีมีงานทำอย่างต่อเนื่อง ได้รับสวัสดิการตามกฎหมายแรงงาน และแรงงานมีพฤติกรรมในการทำงานที่ดี เช่น ไม่ขาดงาน ตั้งใจทำงาน มีการบริหารด้านการเงินที่ดี เป็นต้น จะเป็นกลุ่มที่มีโอกาสในการประสบความสำเร็จจากการย้ายถิ่นมากที่สุด กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่ได้งานทำดี แต่ขาดความต่อเนื่อง มีสวัสดิการตามกฎหมายแรงงาน แต่พฤติกรรมในการทำงานและการใช้ชีวิตไม่ดี หรือพฤติกรรมเสี่ยง เรื่องการพนัน นำไปสู่การเป็นหนี้ การดื่มสุราและยาเสพติด ทำให้ไม่สามารถไปทำงานได้ กลุ่มนี้มีโอกาสในการที่จะประสบความสำเร็จน้อย และกลุ่มที่สาม คือ กลุ่มแรงงานที่ได้งานไม่ดี ไม่มีความต่อเนื่องไม่มีสวัสดิการ และแรงงานมีพฤติกรรมในการทำงานที่ไม่ดีตลอดจนพฤติกรรมการใช้ชีวิตไม่ดี โอกาสที่จะประสบความสำเร็จล้มเหลวและไม่ประสบความสำเร็จจากการย้ายถิ่นของแรงงานมีมากกว่าสองกลุ่มแรก (ดุชฎี อายุวัฒน์, 2558)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการใช้ชีวิตในต่างประเทศของแรงงานที่ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนในถิ่นต้นทางเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากแรงงานมีพฤติกรรมที่ดีในการทำงานก็ย่อมส่งผลต่อการมีรายได้และส่งเงินกลับยังครัวเรือนต้นทางอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้ามถ้าแรงงานประพฤติตัวไม่ดีทั้งในการทำงานและชีวิตในต่างประเทศ ก็ส่งผลเสียทั้งต่อตัวแรงงานและครัวเรือนในถิ่นต้นทางเช่นเดียวกัน เพราะทั้งนี้แต่ละครัวเรือนต่างก็กู้ยืมเงินเพื่อให้แรงงานได้ย้ายถิ่นมาทำงานต่างประเทศด้วยความคาดหวังด้านรายได้และสร้างความมั่นคงให้ครัวเรือน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจปรากฏการณ์การย้ายถิ่นของแรงงานจากภาคอีสานที่ต้องเดินทางไปเผชิญกับความเสี่ยงในด้านต่างๆ ในต่างประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อครัวเรือนที่อยู่ต้นทาง โดยเฉพาะในประเด็นความมั่นคงของครัวเรือน ซึ่งเกี่ยวกับแรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในภาคอีสาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

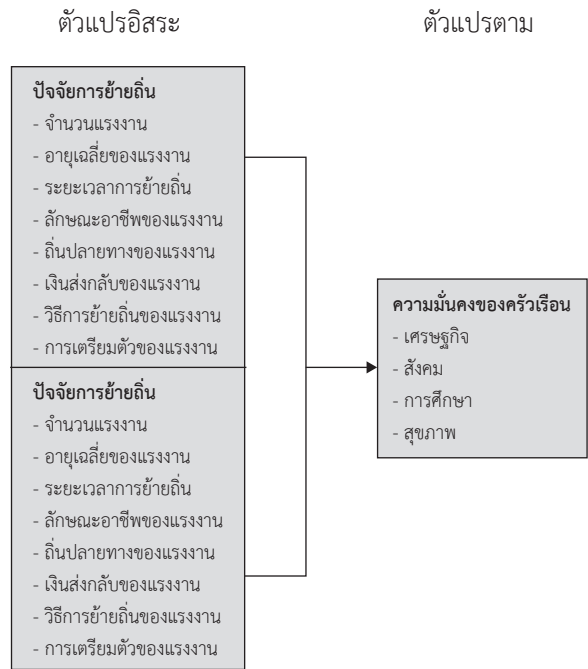
1. เพื่อศึกษาความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ
2. ปัจจัยด้านแรงงานความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ตัวแปรที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้ 1) ตัวแปรด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับครัวเรือน อันได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงในครัวเรือน รายได้รวมของครัวเรือน จำนวนที่ดินถือครองของครัวเรือน อาชีพหลักของครัวเรือน และหนี้สินของครัวเรือน 2) ตัวแปรด้านคุณลักษณะของแรงงาน ได้จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีการย้ายถิ่นอันได้แก่ ตัวแปรคุณลักษณะสำคัญของแรงงานย้ายถิ่น เช่น จำนวนแรงงานย้ายถิ่น อายุเฉลี่ยของแรงงาน ระยะเวลาการย้ายถิ่นของแรงงาน ลักษณะอาชีพของแรงงาน วิธีการย้ายถิ่นของแรงงาน จำนวนเงินส่งเงินกลับของแรงงาน และการเตรียมความพร้อมก่อนการย้ายถิ่นของแรงงาน เป็นต้น (ดุขุฎี อายุวัฒน์, 2558) และ 3) ตัวแปรตามได้จากการทบทวนแนวคิดความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2555) ซึ่งกำหนดความมั่นคงของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญในประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสุขภาพ ดังกรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในภาคอีสาน ใน 3 จังหวัดที่มีสถิติการย้ายถิ่นสูงสุด คือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,895 ครัวเรือน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนที่มีแรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศใน 3 พื้นที่ของ 3 จังหวัด คือ ตำบลโคกม่วงอย จำนวน 147 ครัวเรือน ตำบลพระยืน จำนวน 154 และตำบลพังงู จำนวน 127 ครัวเรือน รวม 428 ครัวเรือน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)
3. ระยะเวลาในการวิจัย คือ ปีการศึกษา 2557 ถึง ปีการศึกษา 2558

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 ข้อคำถามเกี่ยวกับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ มีจำนวน 43 ข้อ จำแนกเป็น 4 ประเด็น คือ ด้านความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ 13 ข้อ ด้านสังคม 13 ข้อ ด้านสุขภาพ 9 ข้อ และด้านการศึกษา 8 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ช่วงที่หนึ่ง เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนสิงหาคม - ธันวาคม 2558 ในทั้ง 3 พื้นที่ตามจำนวนแบบสอบถามและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเอง ร่วมกับทีมงานสัมภาษณ์ทำความเข้าใจแบบสอบถามก่อนการลงพื้นที่จริง หลังจากนั้นนัดหมายกลุ่มตัวอย่างล่วงหน้าและทำหนังสือเพื่อขออนุญาตในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

2. ช่วงที่สอง คือ กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2559 เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการตรวจสอบแบบสอบถาม ในกรณีที่มีประเด็นไม่ครอบคลุมเนื้อหาและไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามตามเป้าหมาย และนัดหมายครัวเรือนเพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามระยะเวลา คือ ระหว่างเวลา 08.00 - 10.00 น. และเวลา 18.00 - 20.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถให้ข้อมูลได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ด้านสังคมศาสตร์ (SPSS for Window Version 21 ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา อธิบายระดับความมั่นคงของครัวเรือน และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้สถิติค่าไค-สแควร์ (Chi-square)

สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย ประกอบด้วย 1) ระดับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานไปทำงานต่างประเทศ และ 2) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่มีความมั่นคงของครัวเรือนในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 50.70 และร้อยละ 49.10 มีความมั่นคงของครัวเรือนในระดับสูง ($\bar{X} = 116.40$, S.D = 2.52) จากคะแนนสูงสุด 124

จากการศึกษาระดับความมั่นคงของครัวเรือน ในรายด้าน ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 ด้าน พบว่า

1.1 ด้านเศรษฐกิจครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.80 มีความมั่นคงในระดับปานกลาง ขณะที่ร้อยละ 14.50 และ 7.70 มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจในระดับสูงและต่ำ ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

1.2 ด้านสังคม ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 53.50 มีความมั่นคงด้านสังคมในระดับปานกลาง ขณะที่ร้อยละ 45.80

ครัวเรือน มีความมั่นคงด้านสังคมสูง ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

1.3 ด้านสุขภาพ ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 69.80 มีความมั่นคงด้านสุขภาพในระดับสูง ขณะที่ร้อยละ 29.70 และ 1.40 ครัวเรือน มีความมั่นคงด้านสุขภาพในระดับปานกลางและต่ำ ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

1.4 ด้านการศึกษา ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.80 มีความมั่นคงด้านการศึกษาในระดับสูง ขณะที่ร้อยละ 48.30 และ 1.90 มีความมั่นคงในระดับปานกลางและต่ำ ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงร้อยละของระดับความมั่นคงของครัวเรือน แรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ จำแนกเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ และ ด้านการศึกษา

ระดับความมั่นคงของครัวเรือน	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ (n=428)
1. ความมั่นคงของครัวเรือน			
ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 112 คะแนน)	107.50	2.1	4.4
ระดับปานกลาง (113 - 119 คะแนน)	116.4	1.9	62.2
ระดับสูง (120 คะแนน ขึ้นไป)	123.3	0.9	33.4
รวม	116.41	2.52	100.0
2. ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ			
ระดับต่ำ (25 - 28 คะแนน)	26.1	0.1	7.7
ระดับปานกลาง (29 - 32 คะแนน)	31.8	1.1	77.8
ระดับสูง (ระหว่าง 33 - 35 คะแนน)	34.1	0.6	14.5
รวม	30.8	1.7	100.0
3. ความมั่นคงด้านสังคม			
ระดับต่ำ (31 - 33คะแนน)	31.5	0.1	0.7
ระดับปานกลาง (34 - 36 คะแนน)	35.0	0.9	53.5
ระดับสูง (37 - 39 คะแนน)	38.2	0.7	45.8
รวม	33.5	1.1	100.0
4. ความมั่นคงด้านการศึกษา			
ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 20 คะแนน)	18.3	0.1	1.9
ระดับปานกลาง (21 - 22 คะแนน)	21.4	0.3	48.4
ระดับสูง (23 - 24 คะแนน)	23.7	0.3	49.8
รวม	24.2	0.7	100.0
5. ความมั่นคงด้านสุขภาพ			
ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 23 คะแนน)	19.3	0.2	1.4
ระดับปานกลาง (24 - 25 คะแนน)	24.5	0.5	29.7
ระดับสูง (26 - 27 คะแนน)	26.3	0.8	68.9
รวม	25.5	0.9	100.0

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือน แรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ จากการวิจัยพบว่า

2.1 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ ได้แก่ จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิงในครัวเรือน รายได้รวมของครัวเรือน และอาชีพหลักของครัวเรือน ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำเพียง 0.164 0.141 และ 0.171 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงร้อยละของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่น ในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ จำแนกตามปัจจัยด้านครัวเรือนของแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ

คุณลักษณะครัวเรือน	ระดับความมั่นคง			รวม
	สูง	กลาง	ต่ำ	
1.จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิง				
1 คน	41.0	51.3	7.7	100.0
2 คน	27.6	69.3	3.1	100.0
3 คน	39.2	56.0	4.8	100.0
P = 11.818, df = 4, sig = .019, CC = 0.164				
2.รายได้รวมของครัวเรือน				
1 คน	41.0	51.3	7.7	100.0
2 คน	27.6	69.3	3.1	100.0
3 คน	39.2	56.0	4.8	100.0
P = 10.125 df = 4 sig = .010, CC = 0.141				
3.อาชีพหลักของครัวเรือน				
นอกภาคเกษตร	29.8	68.1	2.1	100.0
ทำนา	34.5	61.2	4.3	100.0
ทำสวนทำไร่	0.0	71.4	28.6	100.0
P = 12.839 df = 4 sig = .012, CC = 0.171				

2.2 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของแรงงาน มีตัวแปรอายุเฉลี่ยของแรงงานและถิ่นปลายทางของแรงงาน มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำเพียง 0.182 และ 0.154 ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงร้อยละของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ จำแนกตามปัจจัยด้านคุณลักษณะของแรงงาน

คุณลักษณะครัวเรือน	ระดับความมั่นคง			รวม
	สูง	กลาง	ต่ำ	
1.อายุเฉลี่ยของแรงงาน				
ต่ำกว่า 30 ปี	35.3	49.5	15.2	100.0
ระหว่าง 31 - 40 ปี	32.8	56.7	10.5	100.0
ระหว่าง 41 - 50 ปี	44.4	49.2	6.3	100.0
51 ปีขึ้นไป	50.0	50.0	0.0	100.0
P = 14.673, df = 6, sig = .023, CC = 0.182				
2.ประเทศปลายทางของแรงงาน				
ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	34.2	61.7	4.1	100.0
ประเทศเอเชียตะวันตก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	31.8	63.6	4.5	100.0
กลุ่มประเทศยุโรป	0.0	50.0	50.0	100.0
P = 10.334, df = 4, sig = .035, CC = 0.154				

P = Pearson Chi-square, CC = Contingency Coefficient

อภิปรายผลการวิจัย

1. แรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่มีความมั่นคงของครัวเรือน ระดับปานกลาง โดยอาชีพหลักของครัวเรือนคือ อาชีพภาคเกษตรกรรม (ทำนา) จากสภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้แรงงานในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น ทั้งนี้เพราะอาชีพเกษตรกรรมของครัวเรือนมีความเสี่ยงมากขึ้น ดังนั้นการจะทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นคือ การให้สมาชิกวัยแรงงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพราะครัวเรือนมีความเชื่อว่าการไปทำงานต่างประเทศทำให้มีรายได้มากกว่าการทำงานในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ดุษฎี อายุวัฒน์ (2558) ที่พบว่าครัวเรือนในภาคอีสานมีการสนับสนุนให้แรงงานการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดจากอาชีพในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาเพราะต้องพึ่งธรรมชาติและกลไกการตลาดภายนอก ดังนั้นการอพยพแรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศจึงเป็นทางเลือกเพื่อสร้างความมั่นคงด้านต่างๆของครัวเรือน อนึ่งจากงานวิจัยนี้ พบว่า แม้ว่าการไปทำงานต่างประเทศจะเป็นโอกาสสร้างความมั่นคงให้แก่ครัวเรือน และ

ลดความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนแต่เป็นเพียงกลุ่มแรงงานที่ไต่งานที่ดี มีนายจ้างที่ถูกต้องกฎหมาย หมายความว่า แรงงานต้องไปอย่างถูกวิธีจึงจะมีโอกาสในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการย้ายถิ่น หมายความว่ากรณีที่แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศก็มีความเสี่ยงในกระบวนการย้ายถิ่น หรือความเสี่ยงในการไต่งานที่ดี ทำโอกาสในการบรรลุเป้าหมายการย้ายถิ่นจึงเป็นเรื่องยาก ดังนั้น การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศไม่ใช่ว่าแรงงานทุกคนจะประสบความสำเร็จแต่ขึ้นอยู่กับตัวของแรงงานที่มีการศึกษาข้อมูลและความพร้อมในการย้ายถิ่น ทั้งในด้านของการทำงาน กระบวนการย้ายวิธีการย้ายถิ่น และประเทศปลายทาง ดังนั้นจากงานวิจัยนี้พบว่า การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไม่ได้เป็นโอกาสเสมอไป บางกรณีการย้ายถิ่นในประเทศ เช่น ต่างจังหวัดต่างภูมิภาค อาจจะสามารถสร้างความมั่นคงให้กับครัวเรือนได้เช่นกัน

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า เมื่อสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศครัวเรือนต้องรับผิดชอบให้ความรักความอบอุ่นต่อสมาชิกครัวเรือน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของครัวเรือนกับแรงงานย้ายถิ่นยังพบว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางนั้นสะท้อนว่า นอกเหนือจากการพูดคุยทางโทรศัพท์ และการเอาใจใส่ด้านอื่นๆ ของครัวเรือนอาจไม่เพียงพอหรือไม่สามารถกระตุ้นให้แรงงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นผลมาจากทั้งปัจจัยคุณลักษณะของครัวเรือนย้ายถิ่น และปัจจัยคุณลักษณะของแรงงานย้ายถิ่นเอง ที่ส่งผลกระทบต่อแรงงาน และมีผลกระทบต่อเรื่องต่อความมั่นคงด้านสังคมของครัวเรือนในถิ่นต้นทางด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะแพทย์ (2557) ที่พบว่า การที่แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศทำให้สมาชิกในครัวเรือนขาดความอบอุ่น เพราะต้องอยู่กับปู่ ย่า ตายาย ซึ่งการให้การอบรมจะทำได้ไม่เต็มที่ ถึงแม้จะเต็มใจในการเลี้ยงดูก็ตาม แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การส่งเงินกลับของแรงงานด้วย เพราะจะส่งผลถึงความมั่นคงด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ การที่แรงงานย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความมั่นคงในระดับสูง ทั้งนี้มาจากการที่แรงงานสามารถส่งเงินได้อย่างต่อเนื่องและครัวเรือนให้ความสำคัญกับสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนตลอดจนการให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกหลานในครัวเรือน เพราะครัวเรือนสามารถจัดการเรื่องสุขภาพของคนในครัวเรือน และสามารถสร้างความมั่นคงด้านการศึกษาแก่บุตรหลานของแรงงานได้ เช่น การส่งไปเรียนในสถาบันการศึกษาที่ดี การส่งเสริมสนับสนุนให้ไปเรียนเพิ่มเติมความรู้ เรียนพิเศษ หรือการไปอบรมเชิงวิชาการที่สถาบันสนับสนุน ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยนี้พบว่า ลูกหลานของ

แรงงานมีระดับความมั่นคงด้านการศึกษา ในระดับสูงถึงร้อยละ 49.80 ทั้งนี้ก็สอดคล้องกับการศึกษาของ วณิชชา ณรงค์ชัย (2558) พบว่า การให้ความรักความอบอุ่นของปู่ย่าตายายที่ลูกหลานไปทำงานต่างประเทศเป็นหนึ่งในช่องทางของการสร้างความมั่นคงของครัวเรือนด้านสังคม สุขภาพ และการศึกษา เพราะครัวเรือนสามารถนำเงินไปใช้ในการบริหารจัดการได้ และเป็นที่น่าสังเกตว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกครัวเรือนกับแรงงานจะเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนให้ดีมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่ครัวเรือนที่มีลูกหลาน ที่สามารถสื่อสารกับแรงงานผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Face book Line เป็นต้น พบว่า ครัวเรือนและแรงงานรู้สึกว่าได้อยู่ห่างไกลกันสามารถสื่อสารกันได้ทุกวัน รวมไปถึงลูกหลานได้มีโอกาสคุยกับพ่อแม่ที่เป็นแรงงานด้วย ซึ่งการมี Social Media เป็นการเพิ่มหรือสร้างความสัมพันธ์อันดีของครัวเรือน และเป็นการลดความเสี่ยงด้านความสัมพันธ์ในปัจจุบัน

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของครัวเรือน แรงงานย้ายถิ่นในภาคอีสานที่ไปทำงานต่างประเทศพบว่า ครัวเรือนต้องให้ความสำคัญกับการคัดเลือกแรงงานในการไปทำงานต่างประเทศ จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการคัดเลือกแรงงานที่อยู่ในวัยแรงงาน และอายุไม่เกิน 40 ปี จะสามารถส่งเงินกลับมาจุนเจือครัวเรือนต้นทางอย่างต่อเนื่อง โดยประเทศปลายทางที่แรงงานสามารถไปทำงานและบรรลุวัตถุประสงค์ คือ กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก เช่น สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้น ดังนั้นการคัดเลือกแรงงานก่อนการย้ายถิ่นจึงเป็นเรื่องที่ครัวเรือนต้องให้ความสำคัญก่อนการตัดสินใจส่งแรงงานย้ายถิ่น เพราะประเทศปลายทางเหล่านี้เป็นประเทศที่รัฐบาลร่วมจัดส่งแรงงานภายใต้โครงการ (G to G) ซึ่งจะสามารถลดความเสี่ยงในประเด็นแรงงานถูกหลอกและไม่ได้ทำงานได้ ซึ่งจะมีผลต่อแรงงานและความมั่นคงด้านต่างๆ ของครัวเรือน ดังนั้นสิ่งที่ต้องตระหนักถึง คือ อายุแรงงาน และประเทศปลายทางที่แรงงานย้ายถิ่นจากผลการวิจัยนี้ นอกจากนี้ครัวเรือนเองต้องคอยสนับสนุนและสร้างความมั่นใจกำลังใจให้กับแรงงานด้วย เช่น การจัดการด้านการเงิน การรับผิดชอบคนในครัวเรือนของแรงงาน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานสถานการณ์แรงงานไทยของสำนักงานบริหารแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ (2556) ที่พบว่า ประเทศปลายทางเป็นอีกตัวแปรของสำคัญที่จะทำให้แรงงานบรรลุเป้าหมายของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ เพราะประเทศปลายทางเป็นตัวชี้วัดของรายได้ที่แรงงานจะได้ในแต่ละครั้งของการตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภายใต้สถานการณ์ที่มีการย้ายถิ่นของแรงงานไปทำงานต่างประเทศอย่างต่อเนื่องในภาคอีสาน ก่อให้เกิดทั้งผลบวกและผลลบต่อตัวแรงงานย้ายถิ่นเองและครัวเรือนที่ถิ่นต้นทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับแรงงานย้ายถิ่น โดยเฉพาะปัจจัยคุณลักษณะของครัวเรือนแรงงานย้ายถิ่นที่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้แรงงานมีความตั้งใจมุ่งมั่นในการทำงาน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมการจัดหางาน ในทุกจังหวัด กระทรวงแรงงาน กรมสวัสดิการคุ้มครองแรงงาน สำนักงานกิจการสตรีและสวัสดิการ สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ ฯลฯ ต้องมีมาตรการสำคัญในการจัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ มีข้อมูลประกอบการส่งเสริมสนับสนุนให้แรงงานมีความรู้ ความเข้าใจก่อนการตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะจากผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนที่แรงงานมีการฝึกประสบการณ์ด้านอาชีพ ศึกษาข้อมูลประเทศปลายทาง และเข้าฝึกอบรมการพัฒนาฝีมือแรงงาน ตลอดจนเรียนภาษา

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา เทียนลาย และวราณี หุตะแพทย์. (2557). *สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย*. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 “ประชากรและสังคม 2558”. ณ โรงแรมเอเชียกรุงเทพ. 1 กรกฎาคม 2558 หน้า 311-324. กระทรวงการต่างประเทศ. (2557). *โครงการเสริมสร้างทักษะแรงงานอีสานก่อนการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ระยะที่ 9*. กรุงเทพฯ : กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *ประเมินมาตรฐานตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2555, จาก <http://www.mcot.net/site/content?id=4ff6740b0b01dabf3c03318b#.VzSHM4R97IU>
- ดุขฎิ อายุวัฒน์. (2558). *โครงการเสริมสร้างทักษะแรงงานอีสานก่อนการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ระยะที่ 10*. กรุงเทพฯ : กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ.
- วณิชชา ณรงค์ชัย. (2558). *รูปแบบการถ่ายโอนทุนวัฒนธรรมระหว่างรุ่นวัยของครัวเรือนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. การประชุมวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สำนักงานบริหารแรงงานไปทำงานต่างประเทศ. (2556). *สถานการณ์แรงงานข้ามถิ่นไตรมาสแรก ปี พ.ศ.2556*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2557, จาก http://www.msociety.go.th/article_attach/10412/15302.pdf.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). *รายงานผลการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ : กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- _____. (2557). *รายงานผลการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ : กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

ของประเทศปลายทาง ก่อนการตัดสินใจย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ สามารถได้งานที่ดีทำและบรรลุเป้าหมายของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในด้านรายได้ตามสัญญาจ้าง และนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของครัวเรือนในถิ่นต้นทางได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) กับกลุ่มครัวเรือนที่มีระดับความมั่นคงในระดับต่ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการพัฒนาครัวเรือนให้มีความมั่นคงในระดับสูงขึ้น
2. ควรทำวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) เพื่อให้เห็นข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้งานมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การวิจัยแบบผสมผสานที่เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้เห็นข้อมูลเชิงลึกที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นตัวแปรที่สำคัญสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเฉพาะประเด็นที่ต่ออาศัยการเจาะลึกบางประเด็น จะนำไปสู่การได้ตัวแปรที่มีความหลากหลายจากข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ข้อมูลเชิงปริมาณยืนยันผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

Translated Thai References

- Thianlai, K. & Hutaphaet, W. (2014). *Situation of migrant children in skipped-generation households in Thailand*, presented at the 11th National Conference on Population and Society at Asia Hotel Bangkok on July 1, 2015, pp. 311-324. [in Thai]
- Ministry of Foreign Affairs. (2014). *The pproject on enhancing Isan migrant workers' skill before their going to work abroad* (Phase 9). Bangkok : Department of Consular Affairs, Ministry of Foreign Affairs. [in Thai]
- Ministry of Social Development and Human Security. (2012). *Assessing the Indicator Standards of Human Security*. Retrieved March 2012, from <http://www.mcot.net/site/content?id=4ff6740b0b01dabf3c03318b#.VzSHM4R97IU>. [in Thai]
- Ayuwat, D. (2015). *The project on enhancing Isan migrant workers' skill before their going to work abroad* (Phase 10). Bangkok : Department of Consular Affairs, Ministry of Foreign Affairs. [in Thai]
- Narongchai, W. (2015). *The inter-generational transfers of culture capital in rural households, northeastern Thailand*, presented at the Graduate School Conference, Khon Kaen University, 2015. [in Thai]
- The Overseas Employment Administration Office. (2013). *Situation of Migrant Workers in the First Quarter of 2013*. Retrieved March, 2014, from http://www.msociety.go.th/article_attach/10412/15302.pdf. [in Thai]
- National Statistical Office. (2013). *Population migration survey report 2013*. Bangkok : Minstry of Information and Communication Technology. [in Thai]
- National Statistical Office. (2014). *Population migration survey report 2014*. Bangkok : Ministry of Information and Communication Technology. [in Thai]
- The Executive Office of Labor Thailand abroad. (2013). *Workers across the country the first quarter of 2013*. Retrieved March 2014, from http://www.msociety.go.th/article_attach/10412/15302.pdf. [in Thai]